

ONDER DE LOEP

**Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal**

COLOFON

Redactie:

Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 291 7611

e-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Verspreiding Odl:

André Bolt

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

Kopij dient uiterlijk 2 weken voor de verschijningsdatum binnen te zijn op bovengenoemd redactieadres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverslagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:

Roerdomp
(*Botaurus stellaris*)

Foto's: Harry de Jong
(tenzij anders vermeld)

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de
Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

INHOUD

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
TERUGBLIK	6
V.V. KNNV D.D. 13 APRIL 2013	10
IN MEMORIAM	10
KIJKEN NAAR BOMEN	12
ZOEK DE VERSCHILLEN!	13

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 30,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,- (betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening 6239 77 591 t.n.v. Penningmeester KNNV, afdeling Hengelo / Oldenzaal).

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling.

Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter (en ledenadministratie)

Bernard Wanders

van Heemskerckstraat 31, 7622 JG Borne, ☎ (074) 2668487

E-mail: jbwwanders@hotmail.com

◆ Secretaris

Jan Zwieneberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwieneberg@ziggo.nl

◆ Penningmeester

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: janweernink@wxs.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annette Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

E-mail: annetteros8@gmail.com

◆ Bestuurslid, redactie `Onder de Loep` en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

◆ **Website:** www.knnv.nl/hengelo-oldenzaal

Van het bestuur

Op april vond onze jaarvergadering plaats in het NIVON-Centrum.

Het was een levendige vergadering en aan het eind hadden we nog tijd om een deel van het visuele verslag van de Vijfdaagse uit 2012, die plaats vond in de omgeving van het Lauwersmeer.

Een belangrijk deel van de vergadering ging over de relatie tussen onze afdeling en de Natuur- en Milieuraad Hengelo (NMRH). Oorspronkelijk is deze opgericht als koepel van een flink aantal organisaties, die vonden dat er met name op het gebied van het milieu een gezamenlijk beleid en zo nodig een vuist gemaakt moest worden, bijvoorbeeld richting de overheid. Onze afdeling was hierbij vanaf het begin betrokken.

De participanten verleenden ook hun medewerking bij de jaarlijkse milieutoonstelling in de stadhuishal, waar veel schoolklassen kwamen en waar ook raadsleden goed konden zien, waar de organisaties zich mee bezig hielden.

De doelstelling van de milieuraad werd later breder. Ook natuur, en met name de bomen, werd een onderdeel van het werk.

Afgelopen jaar hebben we, mede namens het IVN, samengewerkt met de NMRH bijvoorbeeld binnen het overleg met de gemeente. Hierbij kwam naar voren dat er een groot verschil is in de wijze van aanpak van zaken en het omgaan met de overheid. Binnen het bestuur is hier verschillende malen over gesproken. Dit heeft geresulteerd in een voorstel om niet langer participant te zijn van de NMRH. De

vergadering heeft dit voorstel gesteund. Dit betekent niet dat er een einde is gekomen aan de samenwerking want qua doelstelling hebben we veel overeenkomsten.

Een en ander is vastgelegd in een brief aan de NMRH.

Afgelopen maanden hebben we afscheid moeten nemen van twee prominente leden van onze afdeling namelijk Hans van de Berg en Wil Vermeulen. In deze en de volgende Onder de Loep wordt hier aandacht aan besteed.

Naast hun interesse voor de paddenstoelen hadden ze nog een overeenkomst namelijk het belang van de educatie binnen het natuurbehoud. Op vele manieren hebben ze zich hiervoor ingezet van schoolwandelingen, milieutoonstelling tot excursies.

Zij waren beide steeds veldbioloog en educatief medewerker in één persoon en konden daar ook met passie over praten.

In elk geval een voorbeeld voor de toekomst!

Wij wensen iedereen een goede en mogelijk ook zonnige zomerperiode.

Namens het bestuur,
Jan Zwieneberg.

Excursie het Holthuis, 30 maart 2013

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de **Boerhaavelaan te Hengelo** op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Indien van toepassing wordt ook het **verzamelpunt ter plekke** aangegeven voor degenen die hier rechtstreeks naar toe willen (dit is op eigen risico bij het evt. niet doorgaan van de excursie).

De excursies zijn **veldbiologische excursies**. Voor inlichtingen kunt u contact opnemen met de coördinator van de excursie.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het Buurthuis 't Lansink' aan de Twijnstraat 8 te Hengelo.

Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Lezingen afd. Enschede

De lezingen van de afd. Enschede vinden plaats in het museum 'de TwentseWelle' te Enschede

Overzicht activiteiten afd. Hengelo-Oldenzaal

Zondag	16	jun	2013	Excursie: Altena en Asbroek
Zondag	30	jun	2013	Excursie: Lindearboretum
Zaterdag	20	jul	2013	Excursie: Buurserzand
Zondag	11	aug	2013	Excursie: Duursche waarden
Zaterdag	31	aug	2013	Excursie: Engbertsdijksvenen
Zondag	15	sep	2013	Excursie: Roderveld

Excursie: Altena en Asbroek

Datum : Zondag 16 juni 2013
Thema : Bos- en essenwandeling
Vertrek : 09.00 uur (Boerhaavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

Aan de noordkant van Haaksbergen, voor een groot deel in de gemeente Hengelo ligt het Altenabos. In het Altenabos staan verschillende oude Twickelboerderijen, waarvan de middenposten in de deeldeuren een stiepelteken vertonen. De erven waar u (eventueel) langs of over komt zijn het erve Altena, Veldsnijder, Obdam, Asbroek en Witveld. De boerderijen laten met hun zwart-witte luiken (blinden) zien dat het hier grotendeels om Twickelgebied gaat.

Het landgoed Altena verraadt zijn identiteit door veel dikke bomen en een mooie afwisseling van natuur en cultuur, dat wil zeggen een rijk van bos voorzien boerenland.

Het Altena bos is een Wintereiken - Beukenbos met oude opstanden van Zomereik. Vanwege de combinatie van hoge natuurwaarden en dito houtteeltkundige waarden is het beheer van het Altena bos gericht op een combinatie van natuurbeheer en bosbouwkundig beheer.

De mooiste hoeve is die van Asbroek, daterend uit 1845. Op het erf staat een door klimop begroeide bakspieker; een gebouwtje met een oven, waarin de boeren vroeger hun brood bakten. Sommige van de namen geven aan dat het terrein erg vochtig geweest moet zijn.

Erve Asbroek is al in 1457 bekend in Beckum. 'As' is een variant van de boomsoort 'es'. Een 'asbroek' was een moerassig land (broek), waarin of waarlangs deze bomen groeiden.

In het gebied van het Altena's voetpad komen bijna alle in Twente voorkomende vogels voor. Dit zijn zo'n 90 soorten.

Grote bonte specht

Verzamelpunt: de parkeerplaats net buiten Beckum aan de linkerkant, komend vanuit Hengelo. Wij zijn daar om 09:15 uur.

Excursie: Lindearboretum

Datum : Zondag 30 juni 2013
Thema : Lindebomen en landschap
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : 3/4 dag
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

In de buurt van Winterswijk in het buurtschap Corle, aan de Meenkmlenweg ligt het Nationaal Lindearboretum. Het ligt in het schitterende coulissenlandschap van de Achterhoek

De grond van het 14 ha grote arboretum is eigendom van Waterbedrijf Vitens.

De Stichting Lindenarboretum Winterswijk heeft dit in gebruik. Bij de ingang staat een groot informatiebord met plattegrond.

Het lindearboretum is rond 1990 aangelegd. In 1993 zijn de eerste 249 lindebomen, van 15 tot 25 jaar oud geplant. De 250e is door de commissaris van provincie Gelderland gepoot. De bomen zijn nu zo'n veertig jaar oud.

Naast verschillende soorten lindebomen, totaal 142 soorten en variëteiten zijn er ook verschillende snoei- en leivormen. Neem dus een bomenboek mee.

We zullen niet alleen naar de lindebomen kijken. Natuurlijk kijken we ook naar andere planten en vogels. Op het terrein zijn twee wandelroutes. Landschappelijk is de achterhoek ook een aantrekkelijk excursie gebied.

Naast het bomenboek is het verstandig om een lunchpakket mee te nemen.

Excursie: Buurserzand

Datum : Zaterdag 20 juli 2013
Thema : Heide
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend (plm. 13.00 terug)
Coördinatie : Bert Oude Egbrink (074-2434340)

Het Buurserzand is een uitgestrekt heidegebied met vennen. Gezien de tijd van het jaar hopen we bloeiende Beenbreek en Klokjesgentiaan te zien, planten die typisch zijn voor natte heidevelden. Als het weer mee werkt, krijgen we misschien ook nog de hier voorkomende Heivlinder en Gentiaanblauwtje te zien. De wandeling zal langs het Meujenboersven lopen. Enkele jaren geleden is hier een ecologisch herstelproject uitgevoerd dat tot doel had het natuurlijke grondwatersysteem en de daarbij horende zeldzame plantengroei te herstellen. Als er nog tijd over is, zullen we ook nog langs het Rietschot lopen, een voormalig landbouwgebied dat bijna 10 jaar geleden tot natuurgebied omgevormd is.

Verzamelpunt: de parkeerplaats aan de Stendermolenweg. Wij verwachten hier om 09.30 uur te zijn.

Excursie: Duursche waarden

Datum : Zondag 11 augustus 2013
Thema : Rivieren landschap en natuurontwikkeling
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Dag
Coördinatie : Wytze Boersma (074-3762711)

Deze keer brengen we een bezoek aan de Duursche waarden. Het gebied ligt in een binnenbocht van de IJssel. De Duursche waard is een natuurontwikkelingsproject waarbij de IJssel de vrije loop heeft gekregen. In de winter staan grote delen onder water waardoor slijk en zand wordt afgezet.

Het natuurgebied met drassige graslanden, oude afgesloten rivierarmen, rivierbos, meidoornhagen, kleigaten en rivierduinen is toegankelijk over een speciaal pad

De natuurbeheerders, de runderen zorgen er voor dat er variatie in het gebied komt. Dit komt de plantengroei ten goede, zoals beemdkruid en duifkruid. Zomertaling, porseleinhoen, ijsvogel, kwartelkoning en aalscholver verblijven ook in dit gebied. Dus genoeg elementen voor een aantrekkelijke excursie.

In verband met vervoer is opgave vooraf noodzakelijk.

(bij voorkeur per E-mail: wytze.boersma@hetnet.nl). Geef dan ook even aan of je wilt rijden.

Excursie: Engbertsdijksvenen

Datum : Zaterdag 31 augustus 2013
Thema : Veenlandschap
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

De Engbertsdijksvenen is een vergraven hoogveenreservaat (Staatsbosbeheer, 922 ha), plaatselijk is het veenpakket nauwelijks vergraven en nog zo'n 5 m dik, maar op de meeste plaatsen is het veen echter machinaal vergraven. De belangrijkste biotopen zijn plassen, hoogveenmoeras bestaande uit veenmos-, veenpluis- en pijpestrovegetaties, heidegebieden (vooral Struikheide maar ook Dopheide en Kraaiheide komen veel voor), berkenstruweel en berkenbos.

De Engbertsdijksvenen mag het beste vogelgebied van Twente worden genoemd. Alle perioden van het jaar heeft het gebied wat te bieden, alhoewel het aantal overwinteraars klein is. De beste perioden zijn van eind maart tot half mei en van half juli tot half oktober waarin trekvogels passeren of pleisteren. De beste observatiepunten in de trektijden zijn in het voorjaar de omgeving van de observatiehut aan de Grote plas in het noorden (bereikbaar via SBB-boerderij Het Huisken) en in het najaar de Nieuwe leidijk in het zuiden. Deze dijk kan worden bereikt vanaf de Paterswal via de brug van Katerjens.

Kenmerkende broedvogels van plassen en hoogveenmoeras zijn: Geoorde fuut, Dodaars, Winter- en Zomertaling, Krakeend, Slobeend, Porseleinhoen, Waterral, Kokmeeuw, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Grauwe klauwier (in 2002 2 paar). Karakteristieke broedvogels van heidevegetaties zijn: Kwartel, Koekoek, Veldleeuwerik, Graspieper en Roodborsttapuit. In het reservaat is een enorme verzameling zeldzaamheden gezien; trekvogels waarnaar vogelaars meerdere keren met succes hebben uitgekeken zijn: Zwarte ooievaar, Grote zilverreiger, Grauwe kiekendief, Roodpootvalk, Slechtvalk, Visarend, Rode en Zwarte wouw, Kraanvogel, alle strandlopersoorten, Dwergmeeuw, Witvleugel- en Witwangstern, Roodkeelpieper, Beflijster, Baardman, Buidelmees, IJsgors en Sneeuwgorst. Soorten waardoor het gebied een belangrijke wetland-status heeft verkregen zijn de Kraanvogel (pleistert in sommige jaren in periode eind oktober tot half december, behoort hierdoor landelijk tot de belangrijkste pleisterplaatsen), Toendrarietgans (vooral halverwege jaren '80 van vorige eeuw, tot 1.700 ex) en Taigarietgans (vooral vanaf jaren '90 van vorige eeuw, tot 2.500 ex). Op de hoogveenkern (ligt net ten westen van de observatiehut) slapen in de periode oktober - april zo'n 20 - 30 Blauwe kiekendieven. Tijdens het aanvliegen vlak voor zonsondergang kunnen tussen de kiekendieven soms enkele Smellekens worden waargenomen. Een vaste overwinteraar is de Klapekster waarvan er maximaal 5 tegelijk in het gebied kunnen verblijven.

Klapekster

Wij volgen een wandelroute aan de zuidkant van het gebied, wat zoals hierboven reeds genoemd is, de beste kans op overtrekkende vogels geeft. Bij mooi weer zijn hier wel eens meer dan twintig zonnende adders waargenomen.

Verzamelpunt: de kruising van de Paterswal met de Eerste Nieuwe Leidijk en de Dalweg. Wij zullen hier om plm. 09.45 uur arriveren.

Excursie: Roderveld

Datum : Zondag 15 september 2013
Thema : Herfst
Vertrek : 09.00 uur (Boerhavelaan Hengelo)
Duur : Ochtend
Coördinatie : Harry de Jong (06-55324290)

Het Roderveld grenst aan landgoed Het Everloo. In het Roderveld loopt u langs natte heide en door gevarieerde bossen met loof- en naaldbomen. Onder de bomen ontdekt u witte klaverzuring, heksenkruid en verschillende varens.

In de natte heide groeien moeraswolfsklauw en zonnedauw. Na een opknapbeurt zijn ook kleine zonnedauw en ondergedoken moerasscherm teruggekeerd.

Vroeger plantten houthakkers in de bossen van het Roderveld snelgroeiende naaldbomen als fijnspar, douglasspar en lariks. Natuurmonumenten verwijderde een gedeelte van die naaldbomen zodat het aantal jonge loofbomen als eik, beuk en lijsterbes weer kan toenemen. Loofbomen laten zonlicht door zodat op de open plekken onder de

bomen bloeiende planten kunnen groeien waar insecten en vlinders van profiteren.

Tijdens de selectieve kap ontzien de boswachters bomen waar roofvogels of vleermuizen gebruik van maken. Natuurlijk bosbeheer betekent ook dat dood hout blijft liggen, zodat er paddenstoelen, mossen en planten op kunnen groeien. Omgevallen dode bomen zijn geschikte nestplaatsen voor vleermuizen en vogels. De bosuil en zwarte specht hebben de bossen van het Roderveld al weten te vinden. Vuurgoudhaantje, tjiptjaf en fitis kunt u er tijdens een voorjaarswandeling horen. In de poelen leven Boomkikker en Kamsalamander.

Verzamelpunt: de parkeerplaats van de havezate `het Everlo` aan de Everlostraat te Rossum. We zullen hier om plm. 09.30 uur arriveren.

Bosuil

Verslag excursie: Smalenbroek

Datum : Zaterdag 16 maart 2013
Thema : Vroeg voorjaar
Deelnemers : 4
Leiding : Wytze Boersma
Weer : Droog maar koud

Op deze eerst wandeling, afgezien van de frisse neuzen wandeling, van het seizoen was de opkomst gering. 4 personen hadden de kou getrotseerd. Het aantal deelnemers was gelijk aan de temperatuur. Toen we bij het Smalenbroek aan kwamen lag er nog een laagje sneeuw op het gras. Gelukkig stond er niet veel wind waardoor het goed wandelweer was. Door de aanhoudende winter was er qua planten weinig te zien. Hoewel het weer niet al te aangenaam was, is het wel bijzonder dat de winter tot bijna eind maart aanhoudt met een temperatuur rond het vriespunt.

Het landgoed Smalenbroek 82 ha groot is een onderdeel van het Landschap Overijssel. Tegen de stadsrand ligt een strook van het landgoed 't Stroink. dat sinds januari dit jaar beheerd wordt door het Landschap Overijssel. Deze bufferzone wordt momenteel opnieuw ingericht. De paden zijn opnieuw aangelegd en bij natte delen zijn vlonders aangebracht. Door de ligging tegen de standsrand is het Smalenbroek een uitloop voor de inwoners van Enschede en voor hondenbezitters een uitlaatgebied. Gelukkig hebben we daar geen last van gehad.

Het Smalenbroek bestaat uit kleinschalige elementen. De weilanden zijn omzoomd door houtwallen. Bij de "huize" Smalenbroek is het parkachtig met een vijver en aanplant van bijzondere bomen.

Aan de noordzijde van Smalenbroek loopt de Broekheurnerbeek en aan de zuidzijde de Bruninksbeek.

Deze elementen, met snel stromend helder water over een zandige bodem geeft het landgoed een aparte dementie. De stroomrichting van beide beken is naar het westen en komen uiteindelijk uit op Oelerbeek. Aan de oostkant van het landgoed is de waterscheiding goed te zien. De geomorfologische kaart laat dit goed zien

Het interessantste deel, voor KNNV-ers is landgoed 't Spik dat aan de overzijde van de Smalenbroeksweg ligt. In dit gedeelte liggen schrale drassige weiltes. Op een houtwal vonden we schaafstro en in het bos Muskuskruid. Op de steile oevers vonden we een levermos. Aan het bos kunnen we zien dat we te maken hebben met vochtig voedselrijk bos. Hier en daar staat een Zoete kers. Bloeiende planten hebben we niet gezien. Zelfs van het Speenkruid vonden we alleen de blaadjes. Zo ook van het Maartsviooltje en het Bosviooltjes langs het bospad. Van Grote muur, Geel nagelkruid, Robertskruid en Witte klaverzuring vonden we ook alleen de blaadjes.

De kou is er meer gelet op de vogels. Als opmerkelijke waarnemingen zijn de Havik, de Buizerd en de gaten van de Zwarte specht. Bij deze gaten zagen we dat de Kautje ze in het bezit namen.

Wat ook opviel was het hulstbos langs de stadsrand. Of dit aangeplant is of natuurlijke opslag is niet zien. Mogelijk is het een combinatie. Ook vielen de enorme braamstruwelen langs de weide op. Op het landgoed zijn enkele kikkerpoelen aangelegd. Hierdoor ontstaat er een verbinding voor de Boomkikker van het Witte veen naar het Aamsveen. Al was het een koude ochtend het was het een aardige excursie.

Buizerd

Waargenomen soorten

Vogels

Blauwe Reiger	Boomklever
Buizerd	Ekster
Gaai	Grote Bonte Specht
Havik	Heggenmus
Houtduif	Huismus
Kauw	Kleine Canadese Gans
Kokmeeuw	Koolmees
Matkop	Matkop
Meerkoet	Merel
Pimpelmees	Roodborst
Stormmeeuw	Vink
Waterhoen	Wilde Eend
Winterkoning	Witte Kwikstaart
Zanglijster	Zwarte Kraai
Zwarte Specht	

Planten & Mossen

Beuk	Bleeksporig Bosviooltje
Braam spec.	Dagkoekoeksbloem
Fluitenkruid	Geel nagelkruid
Gewoon robertskruid	Gewoon Speenkruid
Grote muur	Hangende zegge
Hollandse linde	Hulst
Maarts viooltje	Muskuskruid
Paardenbloem spec.	Paarse dovenetel
Pinksterbloem	Schaafstro
Servische spar	Taxus
Timoteegras	Veldbies spec.
Watercypres	Zoete kers

Verslag excursie: Holthuis

Datum : Zaterdag 30 maart 2013
Thema : Voorjaar
Deelnemers : 6
Leiding : Harry de Jong
Weer : Sneeuw

's-morgens voor de excursie sneeuwde het nogal. Later hield het op met sneeuwen en brak de zon lichtjes door. Er was nog weinig van de voorjaarsflora te zien. Wat Kleine maagdenpalm in bloei. Wel konden we mooi de knoppen van onder andere Hazelaar en Kardinaalsmuts bewonderen. Door het koude voorjaar waren de vroege zomerzangers (Tijftjaf en Fitis) nog niet gearriveerd. Wel zagen we op meerdere plekken grote groepen Kramsvogels in de weiden.

Zomereik en Haagbeuk op een voedselrijke kalkrijke bodem met een hoge wisselende waterstand. Het gebied staat bekend om haar soortenrijke voorjaarsflora met verschillende in Twente ontbrekende of zeldzame soorten. De soortenrijkdom hangt samen met de bodemomstandigheden en het gevoerde bosbeheer. Zo wordt de struiklaag regelmatig teruggezet.

Tijdens de excursie zagen we dan ook her en der de takkenbossen liggen. Door het koude voorjaar moesten de meeste soorten nog in bloei komen. Alleen Bosanemoon, Slanke sleutelbloem en Speenkruid werden bloeiend aangetroffen, bij Muskuskruid, Schedegeelster en Daslook waren al wel bloemknoppen aanwezig.

Slanke sleutelbloem

Bij de verkenning van het gebied een week eerder trof ik alleen in een op het zuiden geëxponeerde slootkant wat bloeiende sleutelbloemen en speenkruid aan. Wel zag ik toen over het gebied heen vliegende Kolganzen en in het bos foeragerende Kepen, vogelsoorten die je normaal in de winter ziet. Tijdens de wandeling wees Wytze Boersma ons op (grond) wallen in het bos. Binnen deze wallen zouden in de periode dat het bos als Hudewald werd gebruikt, 's nachts het rondlopende vee zijn ingeschaard. Op het informatiebord bij de ingang van het bos stond dat het oorspronkelijke bos ook met een wal was omgeven

Waargenomen soorten

Vogels

Buizerd	Gaai
Groene Specht	Grote Bonte Specht
Grote Lijster	Heggenmus
Houtduif	Kauw
Kievit	Koolmees
Kramsvogel	Pimpelmees
Spreeuw	Vink
Winterkoning	Zanglijster
Zwarte Kraai	

Verslag excursie: Samernrot

Datum : Zondag 14 april 2013
Thema : Voorjaarsflora
Deelnemers : 9
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Bewolkt

Dit keer hebben we de voorjaarsexcursie in het bij Schüttorf gelegen Samernrot gehouden. Het Samernrot is een 266 ha groot bosgebied dat al op kaarten vanaf 1744 als aaneengesloten loofbos staat afgebeeld. Het is een loofbos met veel

Citroenvlinder

Hier zagen we een dubbele houtwal met in de berm een uit 1843 daterende grenssteen. Weet iemand waar het jaar 1843 vandaan komt ?

Als leuke waarneming kan nog het Ree worden genoemd. We hebben deze soort zelf niet gezien maar wel horen blaffen. Jan Zwienenberg vond zelfs een schedel van deze soort.

Waargenomen soorten

Vogels

Appelvink	Blauwe Reiger
Keep	Kolgans
Tjiftjaf	Vink

Planten & Mossen

Beuk	Bleek Boomvorkje
Bosanemoon	Bosbingelkruid
Daslook	Eenbes
Fijnspar	Gele dovenetel
Gerimpeld Platmos	Gevlekte aronskelk
Gewone vlier	Gewoon Schijfjesmos
Gewoon Thujamos	Grote muur
Gulden boterbloem	Haagbeuk
Hazelaar	Helmroestmos
Holwortel	Hulst
Klein hoefblad	Klimopereprijs
Muskuskruid	Pitrus
Schaafstro	Schedegeelster
Slanke sleutelbloem	Speenkruid
Tweestijlige meidoorn	Witte klaverzuring
Zomereik	

Paddenstoelen

Doolhofzwam	Gestreept Nestzwammetje
Thujamoorschijfje	

Overig

Bruine Kikker	Ree
---------------	-----

Insecten

Citroenvlinder	
----------------	--

Verslag excursie: Hazelbekke

Datum	: Zondag 28 april 2013
Thema	: Beekdal
Deelnemers	: 9
Leiding	: Wytze Boersma
Weer	: Zon

Na een toeristische route kwamen we tegen kwart voor tien aan op de parkeerplaats bij de watermolen De Mast. Daar waren nog drie deelnemers naar toe gekomen zodat we totaal met negen personen waren. Bij de parkeerplaats is mooi te zien hoe het water van de Hazelbekke wordt afgetapt en verzameld in de molenkolk. In deze beek stond Kleine waterrepe. Tussen de kolk en het fietspad vonden we naast het Muskuskruid de Schedegeelster onder de eikenbomen. Zoals in 2008 viel ons nu ook weer de rood aangelopen bloemdekbladen op. Deze verkleuring komt, voor

zover we nu weten alleen voor bij de Schedegeelster. Zaadzetting vindt niet plaats. De vermeerdering is dan ook zuiver vegetatief. Door verspreiding van de broedknolletjes, door waterafvoer of door trappende dieren is een losse bodem essentieel. (E.J. Weeda, Hypericum, nr 6, 2006)

Schedegeelster

Op de oever van de molenkolk stonden mooie horsten van Pluimzegge. We hebben geen pogingen gedaan om naar Bronkruid te zoeken in de beekloop. Hiervoor hadden we over het prikkeldraad moeten stappen.

De wandeling ging verder over de Braamberg die begroeid is met beuken. Vanaf het hoogste punt heb je een mooi overzicht over het glooiende landschap. Hierna via een wandelpad langs de voet van de Hezinger-esch. Over de weiden vlogen de boeren- en huiszwaluwen op zoek naar insecten.

Na de koffie kwamen we in een naaldbos met Groveden. Met de I-pad werd met succes de Goudhaantjes gelokt (ideaal voor personen met gehoorproblemen).

Goudhaan

Ook in dit bos bevinden zich een paar grafheuvels, deze zijn na het opschonen goed zichtbaar.

Hierna langs een paar bronnen van de Hazelbekke. Totaal zorgen 6 à 7 bronnen voor een constante watertoevoer van de beek. Op de stuwwallen van Ootmarsum en Oldenzaal liggen ca. 125 bronnen. In 2007 zijn herstelwerkzaamheden, in het project "terug naar de bron" uitgevoerd. Zo is ook de Hazelbekke, eigendom van Natuurmonumenten opgeknapt. Grootste bedreiging van de bronbeken zijn de ongewenste graafwerkzaamheden en het volstorten van de beken. Ook worden de bronbeken bedreigd door inwateren (van slechte kwaliteit) van de naast gelegen percelen. (Zie "Terug naar de bron", uitgave van waterschap)

Het aantal plantensoorten wat we onderweg tegen kwamen viel niet tegen. Wat ons opviel is dat we de Bosanemoon helemaal niet hebben gezien.

Al met al een mooie excursie in mooi gebied en goed weer.

Waargenomen soorten

Vogels

Boerenzwaluw	Boomklever
Buizerd	Fazant
Fitis	Gaai
Goudhaan	Groene Specht
Grote Bonte Specht	Heggenmus
Holenduif	Houtduif
Koolmees	Merel
Pimpelmees	Roodborst
Tjiftjaf	Tuinfluit
Vink	Winterkoning
Witte Kwikstaart	Zanglijster
Zwartkop	

Planten & Mossen

Amerikaans krentenboompje	Brede stekelvaren
Brem	Framboos
Geel nagelkruid	Gewone salomonszegel
Gewone vlier	Gewoon robertskruid
Gewoon Speenkruid	Grauwe Wilg
Grote muur	Holwortel
Hondsdrif	Hulst
Kleine watereppe	Klimopereprijs
Lelietje-van-dalen	Look-zonder-look
Moerasmuur	Muskuskruid
Paarse dovenetel	Pinksterbloem
Schedegeelster	Sleedoorn
Trosvlier	Vroegeling
Wilde lijsterbes	Witte klaverzuring

Insecten

Citroenvlinder	Kleine Vos
----------------	------------

V.V. KNNV d.d. 13 april 2013

Bernard Wanders en ondergetekende zijn naar de V.V. geweest.

De voorzitter opende de vergadering met een jaarrede met de kernbegrippen: elan uitstralen, samenwerken en de natuur in de eigen omgeving.

Het formele deel van de vergadering verliep voorspoedig, vooral ook omdat de stukken duidelijk waren en geen discussie opriepen.

Mededelingen:

- de website wordt vernieuwd. De webmasters worden geïnformeerd.
- Er komt een maandelijkse nieuwsbrief. Deze is gemakkelijk door te sturen volgens het Bureau van de KNNV.

Na de pauze stond de vergadering in het teken van het jaarprogramma.

Er was materiaal van het nieuwe project. We hebben voldoende meegenomen. De deelnemers van de recente KIN-cursus hebben dit gekregen en de rest kan gebruikt worden bij bijv. de Weusthagdag.

Jaarprogramma.

Naast het informatieblad komt de uitgeverij met Herkenningkaart met 100 soorten, die je in de tuin kunt vinden. Deze lijst is opgesteld in overleg met de PGO's en wordt nu door een Engelse natuurtekenaar gemaakt. Er komt ook een streeplijst zodat er in 2014 tuintellingen gehouden kunnen worden. (zie projecten 2014).

Ook komt er een cursus/bijeenkomst voor tuinambassadeurs. Dit worden 4 regionale bijeenkomsten. Nadere informatie volgt nog.

Na de middagpauze hield Barbara Rijkerma, auteur van het boekje "Tuinieren voor (wilde) dieren" een inleiding over het belang van tuinen voor de biodiversiteit in de stad. In het dagelijks leven is zij stadsecoloog in Utrecht.

Een leuke uitspraak van haar: ledere tuinier baalt van de aanwezigheid van een mol maar eigenlijk is het een compliment want je bodemleven is op orde.

Daarna werden er twee projecten besproken. De eerste was de soorten-zoekdag in Lelystad, waarmee men in 2012 gestart is. Uitgebreide informatie hierover is te vinden op de website van KNNV-Lelystad. Bernard en ik waren zeer enthousiast hierover en wij gaan dit binnen Hengelo bespreken.

Het tweede project betreft het bezoek aan tuinen. Dit gaat in 2013 van start.

Jan Zwieneberg

In memoriam

Hans van den Berg-Vanhouten

(2014—2013)

Op 14 maart nam zij afscheid van het leven. Met haar verloor onze KNNV-afdeling een markant lid. Haar kennis van wilde planten en (vooral) paddenstoelen was ongeëvenaard.

Haast belangrijker nog was het enthousiasme waarmee zij deze, gedurende haar lange leven verzamelde kennis met anderen wilde delen. Velen heeft zij ertoe gebracht zich meer dan "normaal" te verdiepen in de wereld van wilde flora en paddenstoelen. De KNNV speelde een belangrijke rol in haar leven. Talloos zijn de excursies die ze leidde, of waaraan ze deelnam en een vraagbaak was voor iedereen die meer wilde weten, vooral in de moeilijke wereld van de paddenstoelen.

Hans bekleedde bestuursfuncties binnen de afdeling en ook binnen de vereniging. Ze nam deel aan de jaarlijkse VV (vertegenwoordigende vergadering) als afgevaardigde van de afdeling, of op persoonlijke titel en voelde zich daar als een vis in het water tussen de vele bekenden uit vooral de wereld van de mycologen.

Goede herinneringen hebben de deelnemers aan de paddenstoelenwerkgroep die regelmatig bij haar thuis aan de Boerhavelaan onder haar inspirerende leiding bijeen kwamen. Mede hierdoor hebben sommige van hen het ver gebracht in de kennis van de mycologie en het stokje van haar overgenomen.

Hans nam deel aan vele kamp en reizen, zowel van de KNNV als van de Mycologische Vereniging en ook daar trad ze vaak op als excursieleider. Ook in de privésfeer trok ze er vaak op uit. Scandinavië en vooral

Noorwegen had haar grote liefde. Ze nam zelfs Noorse les om te kunnen deelnemen aan een weefcursus in dit land.

Ook als natuurgids bij het IVN kwamen haar talent om met kinderen om te gaan en haar gave om kennis over te dragen uitstekend tot hun recht

Naast haar liefde voor de natuur had Hans een aantal hobby's, waaronder tekenen en aquarelleren. Velen van ons kennen de aquarellen op briefkaartformaat die zij voor een bescheiden bedrag te koop aanbood. Met het klimmen der jaren werd als gevolg van fysieke bezwaren de deelname aan excursies te bezwaarlijk. Wel was ze altijd present op de bijeenkomsten van senior-leden voor wie excursies te inspannend waren geworden.

De jaarlijkse voorjaarsvakanties in de Eiffel samen met alle kinderen en kleinkinderen heeft ze tot op zeer hoge leeftijd volgehouden en ze genoot met volle teugen, Niet alleen van de aanwezigheid van haar hele familie maar ook, hoe kan het anders, van alles wat er groeide en bloeide in die mooie streek.

Voor haar verdiensten ontving zij het erelidmaatschap van de KNNV, alsook van de afdeling Hengelo/Oldenzaal. Zij was een icoon die nog lang in onze herinnering zal voortleven.

André Bolt

Ter herinnering aan Hans van de Berg

Vele jaren geleden (het zal ongeveer 1996 geweest zijn) was er na een KNNV-excursie met als thema paddenstoelen gelegenheid om thuis bij Hans van de Berg enige vondsten te determineren. Ik kwam daar met enkele KNNV'ers bij Hans in de huiskamer met prominent in het midden de tafel, helemaal bedekt met oude kranten met daarop stapels boeken en een microscoop. Gezamenlijk werden de vondsten gedetermineerd – door Hans en wij mochten meekijken en meedoen - aan de hand van de boeken met behulp van zoek sleutels. Uiteindelijk werden nog enkele preparaten bekeken om de determinatie onomstotelijk te bevestigen.

Die gebeurtenis was het begin van een – beetje – obsessieve hobby met paddenstoelen. Heel goede herinneringen heb ik aan vele avonden determineren bij Hans aan de tafel, eerst in de Boerhaavelaan, later in de Spreeuwenstraat; vaak met Henri Ludwig, Wil Vermeulen en Wytze Boersma. Het maken van preparaten voor de microscoop heb ik in de loop der jaren vaak voor Hans gedaan: haar kennis bleef formidabel groot, maar de fijne motoriek liet het wat afweten. Vooral heeft zij ons geleerd te determineren met sleutels en het vaststellen van kenmerken van de diverse soorten. Als de determinatie begon met "plaatjes-kijken" in diverse boeken, werd je onverbiddelijk op de vingers getikt.

Uiteindelijk ging het determineren niet meer; de leeftijd met bijbehorende gebreken gingen een te grote rol spelen. Nog regelmatig heb ik Hans een groot plezier kunnen doen door foto's te sturen van zeldzame of nieuw in Twente ontdekte soorten. Prompt kreeg ik dan een telefoontje om even bij te praten: over paddenstoelen natuurlijk.

Hans is uiteindelijk 99 jaar geworden, maar de geweldige herinneringen blijven...!

Joop de Wit

Foto Joop de Wit

Foto Joop de Wit

Kijken naar bomen

“Kijken naar bomen is een boeiende, nog veel te weinig bedreven liefhebberij. We zien dikwijls aan bomen voorbij, ondanks hun omvang; vaak lijkt het alsof onze ogen beter zijn ingesteld op de vlugge bewegingen van vogeltjes, of meer gewend de grond af te zoeken naar zeldzame kruiden.”

Dit is de openingszin uit de Bomengids van Europa (uitgave van ANWB).

Al twee jaar gaan we wekelijks samen op stap om, vooral in Hengelo, naar bomen te kijken. Dit als voorbereiding voor een bomenroute, die uitgezet moet worden maar ook om een bepaalde familie eens goed te bekijken en dan de juiste naam aan een boom te geven.

Onze speurtochten leveren elke week weer leuke ervaringen en boeiende verrassingen op.

De komende tijd zullen wij een aantal van die ervaringen en verrassingen op papier zetten.

Hopelijk zal het de lezers activeren om eens te plekke te gaan kijken en dan met ons mee te genieten van het boeiende leven van bomen.

De eerste aflevering gaat over de verschillen tussen twee eiken met als titel “Zoek de verschillen”.

Gerrit Haverkamp & Jan Zwieneberg

ZOEK DE VERSCHILLEN!

Moeraseik (*Quercus palustris*) en **Scharlakeneik** (*Quercus coccinea*)

Als je bij een boom staat wil je ook graag de juiste naam kennen of anders te weten komen. Meestal lukt dat wel maar er zijn van die soorten, die op papier gemakkelijker zijn dan in de praktijk.

Zo'n geval is het verschil tussen moeraseik en scharlakeneik. Wij zijn niet de enigen die dat moeilijk vinden want bij elke excursie van de Dendrologische vereniging levert dat bijna nooit direct een eensluidend standpunt op. de conclusie wordt dan: dat moeten we later nog eens bekijken.

Afgelopen winter hebben we besloten ons eens goed te gaan verdiepen in deze materie.

In de flora's en andere vakliteratuur vonden we geen honderd procent heldere omschrijving van beide eiken, wel de vermelding dat ze veel op elkaar lijken.

Er werden lijstjes van mogelijke verschillen tussen beide soorten gemaakt. Voor de start waren voor knoppen, twijgkleur, schors en habitus van belang.

Moeraseiken staan er voldoende in Hengelo. Een opvallende aanplant hiervan staat langs de Bornsestraat. Maar zijn er in Hengelo ook scharlakeneiken?

Van de gemeente, waar we een goed contact mee hebben, kregen we snel antwoord. In de J. Haydenlaan staan een aantal jonge exemplaren, die daar een aantal jaren geleden aangeplant zijn. Daar werden een paar twijgen met oud blad verzameld. Ook werd een foto van de winterhabitus gemaakt. De knoppen zijn gefotografeerd. Opvallend was de beharing van de knopschubben.

Nu nog een foto van de knop van de moeraseik. Dit was gemakkelijker gezegd als gedaan. Bijna alle moeraseiken waren in tussen hoog opgekroond. Terecht langs de Bornsestraat maar niet echt noodzakelijk in de plantsoenen, iets verderop, langs de Bornsestraat bij het bedrijventerrein Westermaat.

Bijna alle bomen in een stad worden opgekroond. Als bomen op een open plek zouden kunnen opgroeien zien ze er echt anders uit. Dit is mooi te zien aan de beuken bij de rotonde Deurningerstraat richting Klaas de Rookstraat. Die beuken staan daarom ook op de gemeentelijke lijst van bijzondere bomen. Er zijn veel meer plekken waar dat kan en waar je dus goed naar kunt kijken. Dus gemeente...!

Toen maar naar de Boerhaavelaan/hoek Geerdinksweg waar we vorig jaar voor een andere boom waren geweest. Daar hadden we toen grote moeraseiken gezien met laag hangende takken.

Van een van de bomen hebben we een tak meegenomen en gefotografeerd. Ook hier waren de knopschubben behaard al hoewel minder als van de eiken uit de J. Haydenlaan. Volgens de meeste boekwerken zijn de knoppen (knopschubben) van de moeraseik niet behaard maar wel wat gewimperd en is de knop eivormig en spits. De vorm (afgerond) en beharing wezen sterk richting scharlakeneik.

Afb.1 knop scharlakeneik

Met iets langer snoeimateriaal hebben we toch een tak van de moeraseik te pakken gekregen en gefotografeerd. De knop was niet behaard en spits van vorm. De verschillen tussen beide knoppen zijn een heel goed kenmerk, waar we wat mee kunnen (zie foto's).

Afb. 2. moerasedeik

Maar eerst terug naar de eiken aan de Boerhaavelaan. Deze staan bij de gemeente te boek als moerasedeik. Rond het plantsoen staan er 8, die in 1975 zijn aangeplant. We hebben van elke boom een tak meegenomen en daarna zorgvuldig bekeken. Alle knoppen waren afgerond en in meer of mindere mate behaard.

We hebben ook naar de stammen gekeken. Deze waren tamelijk glad met enkele ondiepe spleten. Onze conclusie is dat het dus scharlakeneiken zijn. Zo makkelijk is dus een vergissing gemaakt. Opvallend was wel dat alle 8 bomen een verschillende kroonvorm hebben. In het vervolgverhaal komen we hier nog op terug.

Voor een goed vergelijk hebben we ook een oude moerasedeik nodig. Deze staan in Groot Driene (hoek Staringstraat/J.Perkstraat) en zijn geplant in 1971. Voor de zekerheid hebben we de knoppen gecontroleerd en daarna de schors bekeken. Deze is ook tamelijk glad maar wel meer gespleten.

Bij beide soorten vonden we regelmatig kleine eenjarige eikels van maximaal 5 mm. (zie afbeelding 3.). In tegenstelling tot onze zomereik duurt het rijpingsproces van de eikels van moerasedeik en scharlakeneik twee jaar. Bij de Amerikaanse eik is dat ook zo.

Afb. 3. eikel van scharlakeneik

De komende weken gaan we bladeren en twijgen bestuderen. In het vervolg op dit verhaal komen we hierop nog terug.

mei 2013,
Gerrit Haverkamp & Jan Zwienenberg
Foto's Jan Zwienenberg